

ПРИМЕНАТА НА НАРОДНИТЕ ИНСТРУМЕНТИ ВО ОДДЕЛЕНСКАТА И ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА

Марјан Јанкоски

Во современите наставни програми по предметот музичко образование во основните училишта во Република Македонија, сè поголемо место му припаѓа на народното музичко творештво.

Како што е познато, свирењето на инструменти – пред сè Орфовите – претставува важен сегмент во современата музичка настава, придонесувајќи за вкупниот развој на музичките способности на учениците. Поаѓајќи од тоа, но и свесни за важноста на подлабокото запознавање со народната музичка традиција, во периодот 2004-2009год. во разни О.У. во Скопје, спроведовме истражување во вид на експериментална настава со цел – директно запознавање на младите ученици и нивните наставници со нашата инструментална традиција, која сметавме, дека може и треба да биде важен сегмент во образованието.

Можностите за масовно вклучување на народните инструменти во одделенската и предметната настава во основните училишта кај нас, беа испитувани преку експериментална настава разработена специјално за ова истражување и остварена со одбрани групи на ученици од разни одделенија, односно застапеност на вкупна популација на ученици од II-VIII/III-IX одделение.

Наставата по народни инструменти иако не претставуваше дел од редовната настава по музичко образование, сепак таа битно влијаеше за развојот и проширувањето на темата за музичкиот фолклор каде интегрален дел беше изучувањето на народните инструменти. За нас ваквиот вид на настава претставуваше можност за своевиден педагошки експеримент, односно, настава која имаше за цел да ја привлече, заинтересира и оспособи младите ученици да свират на народни музички инструменти, како и да изврши едукација на оние наставници кои имаат желба своето педагошко искуство подлабоко да го продлабочат кон изучување на музички инструменти, посебно на народните. На тој начин, заедно ги согледавме сознанијата за

сопствената традиција и ги запознаваме главните карактеристики на нашата традиционална инструментална музика.

Во нашето истражување забележавме, дека, одделенските наставници, за разлика од предметните, не се доволно обучени и стручни за да можат во целост да го постават правилното учење на свирење на инструмент во наставата по музичко образование, што зависи и од профилот на образование кое што го стекнал наставникот. Учениците од одделенската настава, за разлика од оние кои се во погорните одделенија, ја немаат таа можност (најголемиот број) да бидат вклучени во оркестар и да свират на музички инструменти. Поаѓајќи од тоа, но и свесни за важноста на подлабокото и поквалитетно запознавање со народната музичка традиција, се решивме наставата по народни инструменти да ја спроведеме како во предметната така и во одделенската настава - со цел директно запознавање на младите ученици со народните инструменти, а со тоа сметаме, дека, истите можат и треба да бидат важен сегмент во образованието.

Во рамките на деветолетката, учениците, пак, кои се во предметната настава, пак, имаат можност да бираат изборни предмети, како што е предметот „Проекти од музичката уметност“ (подготвен во 2008 година). Наставниот предмет им се нуди на учениците во третиот период на основното училиште VII-IX одделение.

„Понудените проекти од музичката уметност имаат за цел да ги продлабочат знаењата и умењата на учениците стекнати во редовната настава по музичко образование, а од друга страна, да овозможат реализација на индивидуалните интереси, афинитети и музички способности на учениците. Во програмата се понудени неколку типови проекти од различни области (пеење, свирење, слушање музика, музички фолклор...). Според посочените модели наставникот може да направи свои проекти и да им ги понуди на учениците. Изборот на проектите и одредувањето на нивниот број во една учебна година се прави според процена на можностите и афинитетите на учениците“.

Во контекст на ова, веќе на ФМУ во Скопје, студентите кои се на одделот за МТП изучуваат предмет наречен „Техника на изведување на Орфов инструментариум и народни инструменти“, предводен од проф. Драган

Даутовски. Овој предмет, не само што им овозможува на студентите поблиско запознавање со орфовиот инструментариум и народните инструменти, туку ќе им даде и можност, после завршувањето на додипломските студии, да можат, после вработувањето, и практично да ги имплементираат во наставата по музичко образование. Додека, оние студенти кои се на одделот за МТП со народни инструменти (ФМУ-Скопје и ФМУ-Штип) ќе имаат уште поголема можност сами да ја креираат наставата по оркестар и да продонесат за зачувувањето и развојот на народните инструменти во наставата.

Во истражувањето, наставата по народни инструменти во одделенската и предметната настава беше обавувана од наставници и студенти (од ФМУ-Скопје, од одделот за МТП со народни инструменти) кои беа во улога на идни наставници. Исто така, во истражувањето беа вклучени и наставници кои имаа желба да ги изучуваат народните инструменти.

Што се однесува до *изборот на инструментариумот* кој се користеше во наставата, тој долго време беше подготвуван од страна на подготвувачите на ова истражување. Со учениците од одделенската настава бевме насочени кон масовно вклучување на некои од подзаборавените и лесно совладливи народни музички инструменти, како што се: дудучето, шупелката, и група на идиофони инструменти (клопотарци, тапанчиња, прапорци и дајриња). Додека, со учениците од предметната настава бевме насочени кон стандарните народни инструменти кои се доста посложени, како: кавал, тамбура, тапан.

Што се однесува до *музичкиот материјал*, на почетокот, тоа за нас претставуваше посебно сложена и одговорна задача бидејќи инструктивен материјал од ваков вид кај нас не постои. Музичкиот материјал го подготвувавме специјално за часовите. Затоа, за создавањето на вежбите за учениците направивме генерален концепт на критериумите кои го прават подобен за наставата од дидактички и од стилско-уметнички аспект.

Критериумите по кои се водевме околу подготовката на музичкиот материјал беа следниве:

- Материјалот согледувавме да биде стилски издржан;
- Материјалот да биде соодветен за дидактичката намена за совладување на техничките и уметничките проблеми и да биде соодветен за актуелните можности на учениците;

- Материјалот да биде од едукативен карактер.

Придржувајќи се до дидактичкиот принцип соодветност на возраста на учениците, односно, имајќи го предвид нивното музичко, интелектуално, културно и интерпретативно ниво, создадовме музички материјал за почетници: збир кратки мелодиски и ритмички вежби за индивидуално, групно и колективно музицирање според два модела – свирење по слух и свирење по ноти. Иако можностите за создавачот на ваков тип вежби за почетници беа мошне ограничени, сепак внимававме и во рамките на овие строги ограничувања да се задржат главните карактеристики на инструменталната музичка традиција кои ѝ даваат препознатлив стилски белег, како што се: мелодијата, метро-ритамот, орнаментиката, артикулацијата, агогиката, бордунскиот начин на свирење и сл. Во поглед на музичкиот материјал се родија многу нови форми, кои продонесоа за севкупното одвивање на наставата (солистички композиции, камерни и вокално - инструментални).

Имајќи ги предвид карактеристиките на популацијата ученици кои учествуваа во изведувањето на наставата (нивниот број, возраст, степен на музичкиот развој и претходното музичко искуство), како и согледувајќи ја тежината на наставните содржини по предметот музичко образование, дојдовме до заклучок, дека, за да бидеме сигурни во успешното отпочнување на нашата настава треба однапред да подготвиме одредени методски постапки на учење, за предвидените народни музички инструменти. Поради таа причина со учениците од одделенската и предметната настава ги применуваме познатите модели на изучување на инструменти:

Модел 1 – свирење по слух

Модел 2 – свирење по ноти

Основната цел при создавањето на вежбите беа да се зачуваат стилските елементи на македонскиот музички фолклор и, од друга страна, да се остварат техничките задачи на почетното совладување на одредениот народен музички инструмент. Во таа смисла, имавме одговорна и доволно предизвикувачка задача – со скромни и ограничени средства да се создадат технички совладливи, но и естетски задоволителни музички примери.

Во условите на масовната музичка настава, што е и нашиот случај, кога пред учениците се поставуваат проблеми од различна природа, сметавме дека учењето на инструментот преку свирењето по слух ќе претставува најсоодветен модел – како заради карактеристиките на нашата популација ученици за кои веќе стануваше збор, така и заради учење народниот инструмент во функција на „учење култура“, односно, специфичностите на комуникацијата со музиката во народната традиција (усна, секој пат делумно импровизациона).

Затоа, имајќи ја предвид училишната популација со која работевме, бевме многу внимателни и максимално флексибилни во поставувањето на методите за работа со инструмент кои ги подготвувме специјално за часовите, поврзувајќи ја свеста за минатото со денешните стремежи и задачи на музичката настава во одделенската настава на основните училишта. Поаѓавме од ставот дека запознавањето на музичките законитости треба да биде во сооднос со психофизичките можности на детето, а учењето мора да биде спонтано и без претензии за доминација на теоријата над дејството на звукот. Секое теориско објаснување секогаш го илустриравме врз звучна основа за да ја испочитуваме насоката на нашата настава која се одвиваше во релација: од звук кон симбол и објаснување.

Со примената на народни музички инструменти во основните училишта кај нас (како експериментална настава) по музичко образование во одделенската и предметната настава се остварија следниве цели и задачи:

- остварена е иницијативата за вклучувањето на народните инструменти во образовниот процес во основните училишта;
- направен е концепт на наставата кој е прилагоден на соодветните услови (временски, човечки, просторни, материјални);
- утврдена е постапката за вклучување на свирење на народните инструменти во рамки на редовен час по музичко образование во одделенската настава според брзината на совладувањето на почетната изведувачка техника;
- испробувани се методите и формите на работа со децата – претставници на училишната популација;

- изготвени се базичните инструктивни вежби за работа со изведувачите – почетници;
- оваа форма и содржината на наставата, како и предвидените постапки, наидоа на позитивен одзив кај нејзините непосредни учесници (изведувачите на наставата, учениците, одделенските и предметните наставници) и кај пошироката стручна јавност;
- стекнати се базичните искуства и сознанија за можностите и проблемите на организацијата и изведување на наставата по народни музички инструменти во одделенската и предметната настава во основните училишта;
- изготвена е базата на податоци која ќе биде подложна на понатамошно изучување и обработка.

Генерално, може да се констатира, дека, во Р. Македонија се создадени услови за масовно вклучување на наставата по народни музички инструменти во општото образование – основно. Тоа се должи, пред сè, на комплетно решениот најважен проблем на секоја наставна дејност – обезбедување на соодветниот наставен кадар. Ваквиот кадар во изминативе години беше продуциран пред сè од Факултетот за музичка уметност во Скопје, а набрзо ќе никнат и нови кадри од ФМУ – Штип, преку насоката за народни инструменти во рамките на одделот за Музичка теорија и педагогија, на која се образуваат идните изведувачи и наставници по музичко образование и народни инструменти. Тие достоино можат да ја организираат оваа настава во основните училишта која е од особен интерес, не само за квалитетното одвивање на образовниот процес, туку, генерално, за нашата севкупна музичка култура, со што ќе се потврди дека музичката педагогија може да ја обавува само висококвалификуван музички педагог кој не само што може обавува наставата по предметот музичко образование, туку е неопходен фактор и за пронаоѓање и правилно насочување на нови музички таленти кои секогаш се кријат во најраната младост, во одделенската настава.